

## ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 342.5

DOI: 10.36550/2522-9230-2022-13-6-9

**Середа Олена Григорівна,**  
докторка юридичних наук, професорка,  
завідувачка кафедри трудового права  
Національного юридичного університету  
імені Ярослава Мудрого  
e-mail: o.g.sereda@nlu.edu.ua  
<https://orcid.org/0000-0003-0882-8673>

**Свічкарьова Ярослава Віталіївна,**  
кандидатка юридичних наук, доцентка,  
доцентка кафедри трудового права  
Національного юридичного університету  
імені Ярослава Мудрого  
e-mail: yara1972@ukr.net  
<https://orcid.org/0000-0002-6245-2526>

### ОСНОВНІ АСПЕКТИ ДЕОНТОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто поняття деонтології, деонтологічних цінностей і сутність деонтологічних засад правоохоронної діяльності в розрізі правової науки. Констатовано, що деонтологія є системою наукових знань про обов'язок і норми належної професійної поведінки фахівців в їхній сфері діяльності. Наголошено, що з деонтологічними цінностями пов'язаний момент виховання, зокрема зазначено, однією з основних потреб людини виступає саме безпека у всіх сферах її життєдіяльності, гуманного поводження та поважного ставлення до неї під час відправлення правосуддя та правового захисту, яким людина ввіряє своє «життя», усвідомлюючи залежність своєї долі від їх професіоналізму.

Розглянуто та визначено основні деонтологічні принципи, на яких базується правоохоронна діяльність, до яких віднесено: повагу, доброзичливість, справедливість, чесність, відповідальність, контроль, виваженість. Зазначено, що механізмом деонтологічного регулювання поведінки правоохоронців є сукупність засобів впливу, а саме правових та моральних норм, принципів, ідеалів, суспільної думки, авторитету, звичаїв, традицій.

Визначено та обгрунтовано основні аспекти змісту деонтологічних засад правоохоронної діяльності, зокрема: психологічний, професійно-правовий, соціальний та естетичний. Зазначено, що деонтологічні засади в правоохоронній діяльності націлені на забезпечення високоякісного, високогуманного ставлення до людини, реалізація даного завдання можлива завдяки професійно-правовій майстерності, всебічному і глибокому знанні правових норм та специфіки їх практичної реалізації, високій нормативній культурі, якісному рівню правового мислення, оптимальної професійної підготовки, високим моральним якостям правоохоронця.

**Ключові слова:** деонтологія, деонтологічні цінності, правоохоронна діяльність, професійна поведінка, професійний обов'язок.

#### **Sereda O., Svichkaryova Y. MAIN ASPECTS OF THE ETHICAL PRINCIPLES OF LAW ENFORCEMENT ACTIVITIES**

The article examines the concept of deontology, deontological values and the essence of deontological principles of law enforcement activity in the context of legal science. It was established that deontology is a system of scientific knowledge about the duty and norms of proper professional behavior of specialists in their field of activity. It is emphasized that the moment of upbringing is connected with deontological values, in particular it is stated that one of the main needs of a person is safety in all spheres of his life, humane treatment and respectful attitude towards him during the administration of justice and legal protection, to which a person entrusts his "life", realizing the dependence of their fate on their professionalism.

The main deontological principles on which law enforcement activities are based are considered and defined, which include: respect, benevolence, justice, honesty, responsibility, control, and prudence. It is noted that the mechanism of deontological regulation of the behavior of law enforcement officers is a set of means of influence, namely legal and moral norms, principles, ideals, public opinion, authority, customs, traditions.

The main aspects of the content of the deontological principles of law enforcement activity are defined and substantiated, in particular: psychological, professional-legal, social and aesthetic. It is noted that deontological principles in law enforcement activities are aimed at ensuring a high-quality, highly humane attitude towards people, the implementation of this

task is possible thanks to professional and legal skills, comprehensive and deep knowledge of legal norms and the specifics of their practical implementation, a high normative culture, a high-quality level of legal thinking, optimal professional training, high moral qualities of a law enforcement officer.

**Key words:** deontology, deontological values, law enforcement activity, professional behavior, professional duty.

**Постановка проблеми.** Реформування, що проходить наша держава – Україна, сприйняття суспільством традиційних європейських стандартів демократії та впровадження їх у всі сфери громадянського суспільства, що формується, вимагає від кожного її представника усвідомленого, відповідального ставлення та суворого виконання конституційних обов'язків. Цей аспект особливо стосується осіб, які залучені до державних процесів побудови демократичної, правової, соціальної держави. Мова йде, в першу чергу, про правоохоронні структури, на яких покладається обов'язок сформувати належну систему управління як на центральному так й на регіональному рівнях, яка б забезпечила ефективну охорону та захист прав і основоположних свобод людини та громадянина. Але разом з цим, вирішення багатьох проблем, що виникають у сфері правоохоронної діяльності, значною мірою залежить й від правової культури кожного з членів громадянського суспільства, якості законодавства, інших правових явищ та й самої культури правоохоронця. Саме тому в умовах сучасного життя суспільства, в секторі безпеки й оборони все більше уваги привертає до себе проблема якісного, ефективного виконання обов'язків правоохоронцями, які безпосередньо впливають на забезпечення прав і основоположних свобод людини та громадянина. Охорона і захист інтересів, цінностей та реальне забезпечення потреб громадян – все це вимагає від людей, наділених владними повноваженнями, особливого, відповідального ставлення до своєї справи, наявності певної системи професійних компетентностей, моральних та культурних якостей. Саме деонтологія розкриває специфічні аспекти належної поведінки правоохоронця, взаємозв'язку його із населенням, окремими соціальними групами тощо.

Деонтологічні цінності відіграють значну роль у створенні, підтримці і стабілізації громадського порядку. З деонтологічними цінностями пов'язаний момент виховання, і на сьогоднішній день, однією з основних потреб людини виступає безпека у всіх сферах її життєдіяльності, гуманного поводження та поважного ставлення до неї під час відправлення правосуддя та правового захисту, яким людина ввіряє своє «життя», усвідомлюючи залежність своєї долі від їх професіоналізму.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Питанню етичних та професійних засад правоохоронної діяльності зокрема присвятили свої наукові праці О.М. Бандурка, А.Д. Бойков, Є.О. Гіда, Д.І. Гладчук, С.Д. Гусарев, М.А. Козін, О.І. Осауленко, М.М. Почтовий, С. С. Сливка, О.Д. Тихомиров та інші.

**Мета статті** – з'ясування сутності та основних аспектів деонтологічних засад правоохоронної діяльності, а також виявлення їх особливостей.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Використовуючи певні соціальні норми, суспільство висуває до представників правоохоронної діяльності вимоги щодо стандартів їх належної поведінки. Використовуючи ці стандарти як засіб, суспільство регулює, контролює, оцінює і коригує поведінку представників правоохоронних органів.

Деонтологічна сфера – це складна мережа взаємних вимог і обов'язків індивіда й суспільства, суспільства й колективу, колективу й індивіда. Ці відносини мають своєрідний характер, тобто вимагають від індивіда способу життя, який відповідає потребам суспільства. У найзагальнішому розумінні деонтологічні цінності - це особливий тип духовних феноменів, що задовольняють потреби культури в регулюванні суспільних відносин і дій людей. Саме деонтологічні цінності відіграють значну роль у створенні, підтримці та стабілізації соціального порядку. Виховний момент безпосередньо пов'язаний з деонтологічними цінностями, які відображають механізм трансформації соціальних запитів у свідомість і поведінку особистості. У цьому контексті науковий аналіз ролі та значення деонтологічних засад у правоохоронній діяльності набув великого теоретичного та практичного значення.

Перед тим, як мовити про основні аспекти деонтологічних засад правоохоронної діяльності, з'ясуємо етимологію (значення) слова «деонтологія».

«Деонтологія» – як науковий термін у системі етичних знань був вжитий англійським філософом і правознавцем Ієремія Бентамом (1748 – 1832), працю якого «Деонтологія, або Наука про мораль» було опубліковано в 1834 році. Автор відстоював своє бачення моралі та обов'язку. Мораль, на думку І. Бентама, може бути математично обрахованою («моральна арифметика»), а задоволення індивідуального інтересу слід розглядати як засіб забезпечення «найбільшого щастя для найбільшої кількості людей». Це положення має певну актуальність і сьогодні у розумінні питань законності, правопорядку. Тільки шляхом забезпечення суб'єктивних прав кожного громадянина можна втілити загальну ідею справедливості у функціонування громадянського суспільства та правової держави [1].

Якщо І.Бентам застосував термін «деонтологія» для позначення вчення про мораль в цілому, то надалі Деонтологію почали відрізняти від моральних цінностей взагалі. До останнього часу у вузькому розумінні деонтологією називали професійну етику — як систему етичних норм виконання працівниками своїх службових обов'язків [1].

Необхідно звернути увагу на те, що сучасні вітчизняні енциклопедичні словники та їх автори трактують поняття «деонтологія» таким чином: 1) учення про належне; 2) розділ етики, що розглядає

проблеми обов'язку і належної поведінки; 3) учення про професійні та моральні обов'язки і правила поведінки; 4) наука про належну поведінку, професійні та моральні обов'язки представника тієї чи іншої професії [2, с. 68].

Таким чином, деонтологія є системою наукових знань про обов'язок і норми належної професійної поведінки фахівців в їхній сфері діяльності (зокрема йдеться також і про правоохоронну діяльність).

Тобто деонтологічні основи правоохоронної діяльності спрямовані не так на пояснення повноважень правоохоронця, як на ставлення до виконання свого професійного обов'язку. Зокрема йдеться про належне виконання професійного обов'язку правоохоронцями. Є чимало чинників, які впливають на належне виконання та дотримання свого професійного обов'язку правоохоронцями. Такими визначальними факторами ми вважаємо: правову культуру фахівця, професійну правосвідомість, внутрішні та зовнішні обов'язкові вимоги.

Зауважимо, що особливістю діяльності правоохоронців є постійна потреба вирішення складних завдань, пов'язаних із захистом життям, здоров'ям, честі та гідності людини. Прийняття складного рішення вимагає від правоохоронців моральних зусиль, мобілізації досвіду і знань, глибокого розуміння рівня відповідальності як перед окремою людиною, так і суспільством у цілому [4].

Необхідно звернути увагу, що деонтологічне регулювання поведінки правоохоронців здійснюється за допомогою правових та моральних норм, принципів, ідеалів, суспільної думки, авторитету, звичаїв, традицій тощо. Сукупність усіх засобів впливу на правоохоронців можна назвати механізмом деонтологічного регулювання. Внутрішніми джерелами саморегуляції означеного механізму є потреби та системи їх реалізації в поведінці правоохоронців. У процесі своєї життєдіяльності людина не лише задовольняє свої потреби, але інколи й сама створює їх. Чим більше в людини потреб, тим глибше її внутрішній світ, тим вище її соціальна активність, моральна поведінка. Саме тому завданням виховного процесу є формування в особистості певних стійких потреб, що збігались би з вимогами суспільства [4].

Так, можна визначити основні деонтологічні принципи діяльності правоохоронця у цілому, серед яких: повага, доброзичливість, справедливість, чесність, відповідальність, контроль, виваженість. Саме ці принципи можна вважати не тільки загальними стандартами поведінки, але й тими засадами, які дозволяють вдосконалити співпрацю правоохоронців з територіальними громадами, їх громадськими формуваннями. В юридичній літературі зустрічаються й такі деонтологічні принципи як нормативність, самостійність, індивідуальність, неповторність, нестандартність, моментальність, непередбачуваність, своєчасність, практичність, конкретність, які також відбивають окремі сторони правоохоронної діяльності, дозволяють зрозуміти її багатоаспектний характер, але не характеризують специфіку відносин. Слід звернути увагу на те, що зазначені принципи деонтології не є вичерпними. Розглядаючи зазначені вихідні ідеї правоохоронної діяльності можна привести таку характеристику основних деонтологічних принципів: гуманність — передбачає поважне ставлення один до одного з урахуванням їх прав, особистих якостей, індивідуальних особливостей і законних інтересів; справедливість — гарантує, що правоохоронці діятимуть неупереджено та відповідно до норм права; чесність — цей принцип дуже важливий для іміджу правоохоронця, він передбачає не тільки чесність щодо інших, але також і відвертість щодо себе самого; відповідальність — цей принцип вимагає, щоб працівники правоохоронних органів відповідали за свої дії; контроль — передбачає наявність своєрідного контролю за діями і пов'язаний з попереднім принципом; своєчасність — цей принцип полягає в тому, що працівник правоохоронних структур завжди повинен вчасно прийняти оптимальне рішення. Навіть невелике запізнення істотно впливає на ефективність роботи, на кінцевий результат.

Враховуючи вище зазначене, виникає необхідність з'ясувати сутність деонтологічних засад правоохоронної діяльності, у зв'язку з чим ми погоджуємося Д.І.Гладчуком, який до основних аспектів відносить: 1) психологічний аспект — це врівноваженість, стійкість до стресових ситуацій, вміння налагоджувати комунікативний контакт з оточуючими, потреба в постійному самовдосконаленні — самоосвіті, самовихованні, саморозвитку; непохитність, незалежність та наполегливість, любов до навколишнього середовища, до Батьківщини і сім'ї; чесність, порядність, нетерпимість будь-якого порушення закону у власній професійній діяльності, товарицькість, спостережливість, врівноваженість, працездатність, витривалість; індивідуальна обдарованість, сумлінність, цілеспрямованість, ініціативність, сміливість тощо; 2) професійно-правовий аспект — це високий рівень правової культури та правової свідомості, що надає можливість давати правову оцінку суспільним явищам і подіям, застосовувати норми права; колективізм, готовність прийти на допомогу; прагнення до взаєморозуміння і співпраці між людьми; відповідальність за долю людей і доручену справу; культура мислення і мистецтво логічного аналізу, знання їхніх загальних законів; професійно розвинені спостережливість, пам'ять, мислення, пильність та ін.; 3) соціальний аспект — це моральний та етичний складники особистості, ділові якості, що впливає на її соціалізацію, ставлення до колег та клієнтів (громадян, свідків, підозрюваних, затриманих тощо); розуміння гуманістичних, демократичних, моральних та правових тенденцій і проблем розвитку світу і вітчизняного суспільства; бачення взаємозв'язку різних знань, сторін життя, необхідність всебічного підходу до вирішення їхніх проблем; висока моральна свідомість, твердість моральних переконань; 4) естетичний аспект — це естетичний смак, розуміння прекрасного як у думках (ідеї добра і справедливості, духу права), так і втілення в зовнішньому образі (охайність, діловий стиль одягу, формений одяг) тощо [3].

**Висновки.** Отже, деонтологічні засади в правоохоронній діяльності націлені на забезпечення високоякісного, високогуманного ставлення до людини. На правоохоронні органи покладено завдання захисту інтересів особи, її життя, честі, гідності, а це значить, що для суспільства важливим є якісне виконання свого професійного обов'язку. Ефективна реалізація зазначених завдань здійснюється завдяки професійно-правовій майстерності, всебічному і глибокому знанні правових норм та специфіки їх практичної реалізації, високій нормативній культурі, якісному рівню правового мислення, оптимальної професійної підготовки, ціннісно-правової орієнтації в сфері права, належному рівню загальної правової культури, високим моральним якостям правоохоронця тощо.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Загальні відомості про систему наукових деонтологічних знань. URL: [https://arm.naiu.kiev.ua/books/JD\\_book/lectures/kon\\_1.html](https://arm.naiu.kiev.ua/books/JD_book/lectures/kon_1.html)
2. Гіда Є.О. Деонтологічні засади діяльності міліції України у сфері правопорядку : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2012. 683 с.
3. Гладчук Д.І. Деонтологічні засади поліцейської діяльності. URL: <http://chernvisn.onua.edu.ua/index.php/chern/article/view/119/154>
4. Козік М. А. Деонтологічні засади забезпечення соціального партнерства за участю міліції. URL: [http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63837/78\\_Kozik.pdf?sequence=1](http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63837/78_Kozik.pdf?sequence=1)
5. Поліцейська деонтологія: навчальний посібник / за заг. ред. В. Я. Марковського. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 316 с.
6. Юридична деонтологія і професійна етика та логіка для юристів: навчально-методичний практикум для студентів денної та заочної форм навчання спеціальностей «Право» і «Міжнародне право». Тернопіль, 2019. 116 с.
7. Психологічні основи правової культури та умови її корегування: [монографія] / О.Я. Чебикін, В.О. Булгакова. Одеса:, 2019. 162 с.

## REFERENCES:

1. Zahalni vidomosti pro systemu naukovykh deontolohichnykh znan. (2015). [General information about the system of scientific deontological knowledge]. Retrieved from: [https://arm.naiu.kiev.ua/books/JD\\_book/lectures/kon\\_1.html](https://arm.naiu.kiev.ua/books/JD_book/lectures/kon_1.html) [in Ukrainian].
2. Hida, Ye.O. (2012). Deontolohichni zasady diialnosti militsii Ukrainy u sferi pravoporiadku. [Deontological principles of the activity of the police of Ukraine in the field of law and order]. dys. ... doktora yuryd. nauk: 12.00.01. 683. [in Ukrainian].
3. Hladchuk, D.I. (2020). Deontolohichni zasady politseiskoi diialnosti. [Deontological principles of police activity]. Retrieved from: <http://chernvisn.onua.edu.ua/index.php/chern/article/view/119/154> [in Ukrainian].
4. Kozik, M. A. (2012). Deontolohichni zasady zabezpechennia sotsialnoho partnerstva za uchastiu militsii. [Deontological principles of ensuring social partnership with the participation of the police.] Retrieved from: [http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63837/78\\_Kozik.pdf?sequence=1](http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63837/78_Kozik.pdf?sequence=1) [in Ukrainian].
5. Markovskiy, V.Ia. (Ed.) (2020). Politseiska deontolohiia. [Police deontology]. 316. [in Ukrainian].
6. Yurydychna deontolohiia i profesiina etyka ta lohika dlia yurystiv. (2019). [Legal deontology and professional ethics and logic for lawyers]. Navchalno-metodychnyi praktykum dlia studentiv dennoi ta zaочноi form navchannia spetsialnostei «Pravo» i «Mizhnarodne pravo». 116. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 15.11.2022

**УДК 340.00**

**DOI: 10.36550/2522-9230-2022-13-9-14**

**Зеленко Інна Павлівна,**  
кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності  
Центральноукраїнський державний педагогічний університет  
імені Володимира Винниченка  
e-mail: [zelenko0212@gmail.com](mailto:zelenko0212@gmail.com)  
<https://orcid.org/0000-0003-0226-7481>

## СПЕЦІАЛЬНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ ЯВИЩ: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД

У статті акцентовано увагу на тому, що в юридичній науці до сих пір немає одностайної думки щодо поняття методології дослідження державно-правових явищ. Набула подальшого розгляду теза про те, що класифікувати методи

**Випуск 13. 2022**

© І.П.Зеленко, 2022